

Vainoamisen tunnusmerkistö ja oikeuskäytäntö

Suvi Palomäki

11/2023

TIIVISTELMÄ

Suvi Palomäki: Vainoamisen tunnusmerkistö ja oikeuskäytäntö

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Pekka Björk & Arja Mäkelä

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Opinnäytetyön aiheena on rikoslain 25 luvun 7a § vainoaminen, joka säädettiin rangaistavaksi 1.1.2014 alkaen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vainoamisen rikostunnusmerkistöä ja sen ilmenemistä oikeuskäytännössä. Tutkimusmenetelmänä on käytetty lainopillista tutkimusmenetelmää. Keskeisimpinä lähteinä on käytetty lain esitöitä, korkeimman oikeuden ratkaisuja sekä oikeuskirjallisuutta ja oikeustieteellisiä julkaisuja.

Vainoamisen kriminalisoinnin taustalla on naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen. Valtaosa vainotuista Suomessa on naisia, kun taas valtaosa vainoajista on miehiä. Perinteisesti vainoaminen on lähisuhteen päättymiseen liittyvä tarkkailun ja seuraamisen ilmiö, mutta nykyään sosiaalinen media tarjoaa uuden alustan vainoamiskäyttäytymiselle. Vainoamista tapahtuu kuitenkin myös muissa ihmissuhteissa ja jopa entuudestaan tuntemattomien ihmisten välillä.

Oikeuskäytännössä vainoamisen yleisin tekotapa on yhteydenottaminen. Seuraamisen ja tarkkailun tekotapoihin liittyy yleensä jonkinlainen yhteydenottaminen. Toissijaisuuslauseke syrjäyttää vainoamisen yhtä ankarasti rangaistavan rikoksen edeltä, kun kyseessä on yhtenäinen teonkuvaus. Vainoamisen ohella voidaan tuomita myös muista rikoksista.

Sivumäärä: 26

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 11/2023

Avainsanat: vainoaminen, lain konkurrenssi, rikostunnusmerkistö

ABSTRACT

Suvi Palomäki: *Criminal characteristics of stalking in terms of legal practice*

Type of thesis: *Research-based thesis*

Publicity: Public

Supervisors: Pekka Björk & Arja Mäkelä

Degree: Bachelor of police services

The subject of this thesis is to study the criminal characteristics of stalking and to explore the related case law. Stalking was added to the criminal code chapter 25 section 7 a starting 1.1.2014. This study is a legal research, based on government bill, legal literature, and preliminary rulings of the Supreme Court.

The background to the criminalization of stalking is the fight against violence against women. Most victims of stalking in Finland are women, while the majority of stalkers are men. Traditionally, stalking is a phenomenon of observation and following associated with the end of a close relationship, but nowadays social media offers a new platform for stalking behavior. However, stalking also happens in other human relationships and even between people who have not known each other before.

In legal practice, the most common form of stalking is contacting. The methods of tracking and observing usually involve some form of contact. The subsidiarity clause supersedes stalking in front of an equally punishable crime when it comes to a uniform description of the act. In addition to stalking, you can also be convicted of other crimes.

Pages: 26

Month and year of review: 11/2023

Keywords: stalking, criminal competition, criminal characteristics

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Johdatus aiheeseen	3
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmä	4
1.4 Aiemmat tutkimukset	5
2 VAINOAMINEN.....	6
2.1 Vainoamisen rangaistussäännös	6
2.1.1 Tunnusmerkistö	6
2.1.2 Syyteoikeus ja rangaistusuhka	9
2.2 Sädöksen taustaa	9
2.3 Suojeltavat oikeushyvät.....	10
2.4 Läheiset rikosnimikkeet ja konkurrenssikysymykset	11
2.5 Vainoamisen esiintymismuodot ja ilmeneminen.....	11
2.6 Lähestymiskielto	12
2.7 Nykytila.....	13
2.8 Käsitteitä	14
3 KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISUT	15
3.1 KKO 2022:8 Vainoaminen - Sananvapaus	15
3.2 KKO 2021:7 Viestintärauhan rikkominen – Rikosten yhtyminen.....	15
3.3 KKO 2020:30 Vainoaminen - Lainkonkurrenssi	16
4 TULOKSET.....	17
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	19
6 POHDINTA.....	21
6.1 Itsearviointi	22
6.2 Jatkotutkimus	23
LÄHTEET	25

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
LähKL	Laki lähestymiskiellosta (4.12.1998/898)
OK	Oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Mitä vainoaminen tarkoittaa rikosoikeudessa ja kuinka hyvin vainoamisrikos tunnetaan ja tunnistetaan poliisissa? Poliisiopintojen aikana törmäsin väitteeseen, etteivät poliisit Suomessa tunnista rikoksia riittävän hyvin. Siis rikosten tunnusmerkistöjen tuntemuksessa olisi puutteita. Kun jotain menettelyä ei tunnisteta rikokseksi, tai sitä tutkitaan väärällä rikosnimikkeellä ja väärin tunnusmerkistötekijöin, niin seurauksena on haasteita oikeusturvan ja oikeudenmukaisen rikosprosessin näkökulmasta. Esitutkinnassa ei tällöin selvitetä syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn näkökulmasta kaikkia olennaisimpia asioita. Rikosprosessi ei toteudu lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Tämän ongelman pohjalta halusin valita opinnäytetyölleni aiheen siten, että pääsen syventymään jonkin rikoksen tunnusmerkistöön ja oikeuskäytäntöön. Ajattelin, että perehtymällä yhden rikosnimikkeen käsittelyyn tuomioistuimen ratkaisujen pohjalta, osaan myöhemmin työelämässä toistaa samaa periaatetta aina vähemmän tutun tai kokonaan uuden rikosnimikkeen kohdalla. Opinnäytetyöni antaa siis vainoamisrikoksen ajankohtaisen tarkastelun lisäksi eväät rikoksen tunnusmerkistön tulkintaan.

Vainoaminen on ilmiönä moniulotteinen ja kiinnostava. Aihe on ajankohtainen, sillä vaikka vainoaminen on ilmiönä vanha, niin rikoslain rangaistussäännöksenä se on uudehko. Vainoaminen tuli rikoksena rangaistavaksi vasta vajaan kymmenen vuotta sitten. Tämä tieto on yllättänyt useimmat ei-poliisialan tuttavani, joiden kanssa olen opinnäytetyöni aiheesta keskustellut ja tässä yhteydessä seikan ilmi tuonut. Toki kriminalisointia edeltäen vainoamiseen liittyviä ilmiöitä on käsitelty muiden rikosnimikkeiden alla. Oikeuskäytännön tarkastelun tarkoituksena on selvittää, miten uusi kriminalisointi toteutuu ja minkälaisia haasteita rangaistussäännöksen soveltamiseen on liittynyt tuomioistuimissa.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkimuksessani pyrin lainopillisella tutkimusmenetelmällä vastaamaan tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälainen menettely täyttää vainoamisen tunnusmerkistön.
2. Miten vainoamisrikos käsitellään oikeuskäytännössä.

Tutkimus keskittyy vainoamisrikoksen oikeuskäytäntöön tarkastelemalla korkeimman oikeuden vainoamista koskevia ennakkopäätöksiä vuosina 2020–2022. Tutkimus on ajankohtainen, sillä vainoaminen kriminalisoitiin vasta 1.1.2014 alkaen, ja tutkimuksen kohteena ovat ensimmäiset nimikettä

koskevat korkeimman oikeuden ratkaisut. Tarkoitus on selvittää, minkälaiset teot täyttävät vainoamisen tunnusmerkistön, miten vainoaminen käsitellään oikeuskäytännössä, ja mitä kysymyksiä tuomioistuimen ratkottavaksi tulee. Vainoamisen tunnusmerkistö on laaja. Vainoamisen tekotavoilla on yhdistäviä tekijöitä esimerkiksi viestintärauhan rikkomisen, kotirauhan rikkomisen ja laittoman uhkauksen kanssa. Tutkimus tarkastelee, noudattaako oikeuskäytäntö lain esitöiden antamia ohjesääntöjä ja toteutuuko lainsäätäjän tahto oikeuskäytännössä. Aineistona tutkimuksessa on oikeustieteellinen kirjallisuus, lain valmistelutyöt, aiemmin tehdyt tutkimukset sisältäen opinnäytetyöt sekä korkeimman oikeuden ratkaisut.

Rajasin tutkimuksen käsittelemään oikeuskäytännön osalta ainoastaan kaikkia korkeimman oikeuden vainoamisrikosta koskevia ratkaisuja, vaikka niitä on toistaiseksi määrällisesti vähän. Tarkoituksena on tiivis ja huolellinen tutkimus korkeimpaan oikeusasteeseen edenneisiin tapauksiin. Tapauksia tarkastellessa ilmeni, että lain konkurrenssikysymykset ovat merkittävässä roolissa korkeimpaan oikeuteen edenneissä tapauksissa.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössäni ratkaisin vastaukset tutkimuskysymyksiin käyttäen oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää, eli lainopillista tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmän valinta rajautui jo aihevalinnan yhteydessä, sillä voimassa olevaa oikeutta voi luotettavasti tutkia melko rajatuin metodein.

Lainopillinen tutkimus on oikeustieteellisen tutkimuksen ydinaluetta ja valtavirtaa. Lainopin keskeinen tehtävä on voimassa olevan oikeuden selvittäminen oikeussäännösten tulkinalla ja systematisoinnilla. Oikeustieteilijöillä ominaista on oikeuden sisäinen näkökulma suhteessa muiden tieteenalojen oikeuden ulkoiseen näkökulmaan. Tutkimuksen lähestymistapa voidaan jakaa normatiiviseen oikeustieteeseen ja ei-normatiiviseen lähestymistapaan. Lainopilliseen tutkimuskysymykseen ei pääsääntöisesti voi vastata empiirisellä tiedolla. Ja toisin päin: empiiriseen tutkimuskysymykseen ei voi vastata lainopillisella tutkimuksella. (Keinänen, Väätänen 2016, 252–253.)

Normatiivisen lainopin näkökulmasta tutkimuksen kohteena ovat rikossäännökset ja oikeustapaukset. Matti Tolvasen mukaan: ”Tällainen lähestymistapa palvelee ennen kaikkea normeja käytännössä soveltavia poliiseja, syyttäjiä, tuomareita ja asianajajia.” (Tolvanen 2016, 272)

Rikoslainoppi on Tolvasen mukaan luonteeltaan normatiivista ja sen tarkoituksena on helpottaa rikoslain pykälää käytäntöön soveltavien elinten toimintaa. Lainkäyttäjä joutuu kiperää asiaa ratkaistessaan tekemään kannanoton lainopissa esitettyihin argumentteihin. Rikoslainoppi voi tuottaa käyttökelpoisia argumentteja lainkäyttäjälle. Vastaavasti käytäntö voi antaa impulsseja lainopin tut-

kijalle ja perustellut käytännön ratkaisut voivat pakottaa lainopin harjoittajan pohtimaan suhtautumistaan teoreettiseen kysymykseen uudesta näkökulmasta. Käsitelty ongelma saattaa käytännössä osoittautua ennakoitua monitahoisemmaksi. Siten rikoslainopilla on läheiset yhteydet käytännön ratkaisutoimintaan ja oikeuskäytäntöön. (Tolvanen 2016, 276)

Tutkimukseni aineistona käytän korkeimman oikeuden ratkaisuja, oikeuskirjallisuutta sekä hallituksen esitystä vainoamisen kriminalisoinnin taustalla olevasta rikoslain uudistuksesta. Tutkimukseni perustuu korkeimman oikeuden ratkaisujen tarkasteluun ja analysointiin. Korkeimman oikeuden ratkaisuissa viitataan oikeuslähteistä hallituksen esitykseen sekä aiempiin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin. Nämä viittaukset antavat suuntaviivat perusteluista tehtäville johtopäätöksille.

Hyvänä oikeustieteenä ei voi pitää sellaista tutkielmaa, jossa vain toistetaan auktoriteettien tulkin-toja ja teorioita. Tutkimus ei siis ole hyvää oikeustiedettä, jos vain kirjaa voimassa olevia normeja ja tuomioistuimen ratkaisuja. On esitettävä uutta materiaalia aiheesta tai esitettävä uusia kysymyksiä tai tarkasteltava asioita uudesta näkökulmasta. Tutkimuksessa tulee näkyä tutkimuksen tekijän oma panos. (Hirvonen 2011, 18)

Tutkimuksessa pyrin täyttämään oikeustieteellisen tutkimuksen edellä kuvatut suuntaviivat ja tuomaan oman panokseni näkyville johtopäätöksissä. Tätä opinnäytetyötä tulee kuitenkin pitää enemmän oikeustieteellisen tutkimuksen harjoituksena kuin varsinaisena tutkimuksena.

1.4 Aiemmat tutkimukset

Vainoamista on aiemmin tutkittu sekä ilmiönä että rikoksena. Tutkimusta on tehty myös vainoamisen seurauksista, uhrien kokemuksista sekä siitä, onko vainoamiskäyttäytymiseen altistavia tai yhdistäviä tekijöitä. Tutkimusta on tehty lainopillisen näkökulman lisäksi yhteiskuntatieteellisestä, oikeuspsykologisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Olen tutustunut aiemmin tehtyihin tutkimuksiin keskittyen lainopillisiin töihin, jotta vältän päällekkäisyyttä omassa tutkimuksessani. Olen myös käyttänyt omassa tutkimuksessani aiempia tutkimuksia tietolähteenä, tällöin viitaten kyseiseen aiempaan tutkimukseen.

Vainoamisrikoksen tunnusmerkistöä käsitellään oikeusministeriön julkaisussa 2023:20, joka on Matti Tolvasen ja Elisa Silvennoisen kirjoittama selvitys henkisen väkivallan rangaistavuuden nykytilasta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa. Selvitys muun muassa kuvaa käräjäoikeuksissa käsiteltyjä tyypillisimpiä vainoamisen tekotapoja.

Korkeakouluissa ja yliopistoissa vainoamista käsittelevät eri tieteen näkökulmista lukuisat tutkimustyöt. Petri Sandholmin ”Jätä minut rauhaan” Vainoaminen – Ilmiöstä rikokseksi Poliisi AMK -tutkielma 2016 selvittää minkälaista vainoamisrikollisuus on Suomessa. Tutkimuksen aineistoksi on

rajattu puolet poliisille vainoamisesta vuonna 2015 tehdyistä rikosilmoituksista. Sandholm tarkastelee opinnäytteessä vainoamisen tekotapoja ja asianosaisten välisiä suhteita tarkoituksena tehdä ilmiöstä kriminalisoinnin myötä rikoksena tunnetumpi. Sandholmin jatkotutkimus YAMK-tutkielma 2018 ”Et pääse minusta eroon” – Vainoamiseen altistavia tekijöitä ja vainoamisen motiiveja on jatkotutkimus, joka syventyy vainoajien taustoihin ja käytökseen mahdollisesti altistaviin tekijöihin. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa vainoajien taustoja, jotta viranomaiset voisivat kohdistaa toimia rikoksen pysäyttämiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi.

Veera Liuskan ja Marianne Luukan vuonna 2017 julkaisema Vainoamisrikoksen tunnusmerkistön ilmeneminen esitutkinnassa Poliisi AMK -tutkimus käyttää aineistona kahdeksaa poliisin esitutkintapöytäkirjaa (Hämeen ja Itä-Suomen poliisilaitosten alueilta). Tutkimus vastaa kysymyksiin, miten vainoamisrikoksen tunnusmerkistön täytyminen huomioidaan esitutkinnassa, ja minkälaisia esitutkintatoimenpiteitä onnistunut vainoamisen esitutkinta edellyttää. Tutkimustuloksena kävi ilmi, että olennainen osa hyvää esitutkintaa ovat laadukkaat kuulustelut, jotka perustuvat tietämykseen vainoamisrikoksen tunnusmerkistötekijöistä. Tessa Matikaisen Vainoaminen — uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä Pro Gradu -tutkielma Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta vuodelta 2015 tutkii vainoamisen rikostunnusmerkistöä ja ensimmäisiä vainoamisrikoksen oikeuskäytäntöjä käräjäoikeuksissa. Matikaisen tutkielmassa konkurrenssikysymykset nousevat tutkimusaineiston perusteella yhdeksi selvitettäväksi ongelmakohtaksi.

Omalla tutkimuksellani pyrin jatkamaan vainoamisen rikostunnusmerkistön tarkastelua ja kartoittamaan konkurrenssikysymyksiä ajankohtaisen tutkimusaineiston avulla. Korkeimman oikeuden ratkaisuja vainoamista koskevia ratkaisuja ei ole tutkittu aiemmin.

2 VAINOAMINEN

2.1 Vainoamisen rangaistussäännös

Rikoslain 25 luvun 7 a §:n (13.12.2013/879) mukaan: *”Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”*

2.1.1 Tunnusmerkistö

Rangaistussäännös alkaa sanoin: *”Joka toistuvasti --”*. Vainoamisen täytyminen edellyttää **toistuvaa menettelyä**. Vainoamiseen ei siis voi syyllistyä yksittäisellä teolla. Toistuvuutta ei ole määri-

teltu sen tarkemmin, mutta tekoja tulee olla enemmän kuin yksi. Teon toistaminen lisää teon vakavuutta. Osateoilla tarkoitetaan vainoamisrikoskokonaisuuden muodostavia yksittäisiä tekoja, jotka tapahtuvat vastoin vainon kohteena olevan henkilön tahtoa. Yleistä sääntöä siitä, kuinka etäällä osateot voivat olla toisistaan, ei voida asettaa. Osatekojen ei tarvitse olla saman tekotapatunnusmerkistön toteuttavia. Jos vainoaminen selkeästi päättyy, mutta alkaa sittemmin uudestaan, kyseessä on uusi vainoamisrikos. (HE 19/2013 vp, 50–51.)

Uhkaaminen on vainoamisrikoksen ensimmäinen tekotapatunnusmerkki. Hallituksen esityksen mukaan uhan tulee kohdistua vainoamisen kohteeseen, mutta vainotulle esitetty uhka voi kohdistua myös kolmanteen tahoon. Esimerkiksi siten, että vainotun annetaan ymmärtää hänen lastansa vahingoitettavan. Uhkaamisella tarkoitetaan sitä, että vainoaja tekee vainottavalle tiettäväksi, että voi tapahtua jokin tälle epämieluisa asia, ja että tämän asian tapahtuminen riippuu jollakin tavalla vainoajasta tai on hänen vallassaan. Kyseessä voi olla nimenomainen uhkaus mutta myös muu menettely, joka selvästi sisältää uhan. Esimerkiksi omaisuuden vahingoittaminen. (HE 19/2013 vp, 50.)

Seuraaminen on vainoamisrikoksen toinen tekotapa. Hallituksen esityksessä määritellään seuraamisen tarkoittavan fyysistä seuraamista. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ”seuraaminen” ei täytä tekotapatunnusmerkkiä. Vainoamisen tekotapana seuraaminen voi tapahtua siten, että tekijä liikkuu minne uhrikin, tai asettuu valmiiksi paikkaan, minne uhri on menossa. Seuraamista voi olla myös asettuminen uhrin kodin lähelle tai ajaminen työpaikan ohi, jos motiivina on tieto uhrin oleilevan edellä mainituissa. Enimmäisetäisyyttä tekijän ja uhrin välille ei ole esityksessä määritelty, eikä seurattavan edellytetä olevan tietoinen siitä, että toinen seuraa häntä. Sekä tekijä että uhri voivat olla liikkeellä jalan tai jollakin kulkuvälineellä. Seuraamisen soveltumisen edellytyksenä ei ole, että tekijä pyrkisi puheisiin tai kommunikoiisi uhrin kanssa jollakin tavalla. (HE 19/2013 vp, 50.)

Tarkkaileminen on kolmas tekotapa. Tarkkaileminen on uhrin havainnointia, joka voi tapahtua kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. Tarkkailussa voidaan hyödyntää teknisiä apuvälineitä. Se missä tarkkailija ja tarkkailtava on, ei ole merkityksellistä. (HE 19/2013 vp, 50–51.)

Yhteyden ottaminen on neljäs vainoamisen tekotapa. Yhteydenotossa on kyse tekijän kommunikaatiosta kohteen suuntaan. Erilaisia yhteyden ottamisen tapoja ovat kohteen luokse meneminen tai kohteelle soittaminen tai viestin lähettäminen. Yhteydenoton täyttää myös yleisön saatavilla olevalla keskustelupalstalla lähetetty viesti, joka on tarkoitettu kohteelle. Jos henkilö pääsee puheisiin vainottavan kanssa, kyse on yhteydenotosta. Edellytys toteutuu kuitenkin myös silloin, kun henkilö jättää jonkin viestin toiselle, vaikka viestiin ei vastattaisi tai vaikka viesti olisi luonteeltaan sellainen, että siihen ei pyydetä nimenomaista vastausta. Yhteydenotto voi tapahtua myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää tekijän viestejä kohteelle. Myös erilaiset teot kuten

kukkien ja lahjojen tuominen tai lähettäminen voivat hallituksen esityksen mukaan merkitä tunnusmerkin toteuttavaa yhteydenottoa. (HE 19/2013 vp, 51.)

Muu näihin rinnastettava tapa. Vainoamisteot voivat olla varsin monentyyppisiä, ja lain valmistelussa on otettu huomioon tekniikan kehittyminen, joka voi tulevaisuudessa merkitä uusia tapoja vainoamisen toteuttamiseen. Muun tekotavan täytyy kuitenkin olla nimenomaisesti rinnastettavissa edellä kuvattuihin uhkaamiseen, seuraamiseen, tarkkailuun tai yhteydenottamiseen. (HE 19/2013 vp, 51.)

Oikeudettomuusedellytys tarkoittaa sitä, että vainoamisen tunnusmerkistön täyttävän menettelyn tulee olla oikeudetonta. Tekotapatunnusmerkit ovat tässä eri asemassa, sillä seuraamisella, tarkkailulla ja yhteydenottamisella voi olla lailliset edellytykset. Uhkaamisella harvoin on laillisia edellytyksiä. Normaalielämään kuuluvat teot eivät ole tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla oikeudettomia. Hallituksen esityksessä on esimerkkejä viranomaisten lakiin perustuvista oikeutetuista toimenpiteistä ja niiden edellyttämistä toimista, jotka voisivat teoriassa täyttää tekotapatunnusmerkistön. Myös entinen puoliso voi sinänsä henkilön tahtoa vastaan ottaa lukuisia kertoja yhteyttä tarkoitukseenaan selvittää omaisuuteen tai lasten huoltoon liittyviä asioita. (HE 19/2013 vp, 52.)

Abstrakti vaara sisältyy rangaistussäännökseen muodossa: ”-- on omiaan aiheuttamaan vaino-
tussa pelkoa tai ahdistusta”. Vainoamisen edellytyksenä ei ole, että teot aiheuttavat kohteelle pelkoa tai ahdistusta, vaan ilmaisulla tarkoitetaan sitä, että seuraukset ovat tyypillisiä vainoamisen seurauksia. Lähtökohtana arvioinnissa on keskimääräisihminen, mutta huomioon otetaan kohteen henkilöön liittyvät olennaiset olosuhteet, kuten hänen ikänsä tai erityinen haavoittuvuus. Arvio tehdään tekohetken näkökulmasta. Vakava ja useista teoista koostuva vainoaminen voi aiheuttaa uhrissa pelkotilan tai jopa pysyviä psyykkisiä ongelmia, kun taas lievemmat teot tai se, ettei tekijää koeta pelottavaksi voi aiheuttaa enemmänkin ahdistusta. (HE 19/2013 vp, 52.) Lakivaliokunta on mietinnössään korostanut, että ahdistuksen tulee olla vahingollisuudeltaan pelkoon verrattavaa, jotta kyse voi olla säännöksessä tarkoitettusta ahdistuksesta. (LaVM 11/2013 vp, 9)

Toissijaisuuslauseke ”*jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta*” sisältyy vainoamisen rangaistussäännökseen. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että toissijaisuuslauseke on säädetty siltä varalta, että vainoamisen täyttävän menettelyn yhteydessä toteutetaan samalla muu rikos. Lähtökohtaisesti vainoaminen on kuitenkin itsenäinen rikos. Jos vainoaja kohdistaa uhriin esimerkiksi puolen vuoden aikana vainoamisrikoksen ohella muitakin eri rikoksia, kuten pahoinpitelyjä ja laittomia uhkauksia, niin tulee ne käsitellä erikseen omina rikoksinaan. Muut rikokset saattavat uhrin näkökulmasta näyttäytyä osana samaa ”vainoamista”, mutta rikosoikeudellisesti kyse on itsenäisistä rikoksista, joita vainoamisrikos ei sisällä. (HE 19/2013 vp, 52.)

Lisäksi vainoamisen osatekojen tulee muodostaa yhtenäinen kokonaisuus, jolla on yhteinen motivaatiotausta. Jos tietty tunnusmerkistön täyttävä teko tapahtuu muusta syystä kuin vainoamisteon muodostavat muut osateot, kyseessä ei tuolta osin ole vainoamiseen liittyvä teko. Motivaatiotaustan muuntuminen ei kuitenkaan estä pitämästä menettelyä vainoamisena. Vainoaminen voi esimerkiksi alkaa yksipuoleisesta ihastumisesta, mutta muuttua sitten vihaksi tai kontrolloimiseksi. Vainoamisella voi olla myös rasistinen motivaatiotausta. Vainoaminen edellyttää tahallisuutta. (HE 19/2013 vp, 51–52.)

Vainoamiseen saattaa osallistua useita henkilöitä. Tällöin sovelletaan yleisiä rikoslain 5 luvun säännöksiä.

2.1.2 Syyteoikeus ja rangaistusuhka

Vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos. Esitutkinta ja syyteharkinta eivät siis edellytä asianomistajan rangaistusvaatimusta. Lain valmistelutöissä perustellaan virallisen syytteen alaisuus teon vakavuuden ja jatkuvuuden sekä uhrille tyypillisesti vakavien seurauksien vuoksi. Vainoamista voidaan myös pitää yhtenä lähisuhdeväkivallan muotona. Vuodesta 2011 lähtien lieväkin läheiseen kohdistettu pahoinpitely on ollut virallisen syytteen alainen rikos. (HE 19/2013 vp, 25.)

Lakivaliokunta päätyi puoltamaan sitä, että vainoaminen on hallituksen esittämin tavoin virallisen syytteen alainen rikos. Vaikka tämä eroaa laittoman uhkauksen ja lievänkin pahoinpitelyn syyteoikeusjärjestelystä, mitä voidaan pitää jossain määrin epäloogisena. Virallisen syytteen alaisuutta puoltaa valiokunnan mielestä kuitenkin vainoamisen erityisluonteisuus ja se, että se voi aiheuttaa uhrille erittäin vakavia seurauksia. Uhrin kyky olla aktiivinen ja viedä asiaa rikosprosessiin voi olla alentunut. Uhrin aloitteellisuuteen nähtiin myös voivan vaikuttaa pelko väkivallan lisääntymisestä vainoajan taholta, koston asian viemisestä eteenpäin. Näistä syistä on tärkeää, ettei asian eteenpäin viemistä rikosprosessiin jätetä uhrin aloitteellisuuden varaan. Virallisen syytteen alaisuus antaa myös vahvan viestin siitä, että vainoaminen on tuomittavaa. (LaVM 11/2013, 6.)

Vainoamisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Vainoamisen syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu viidessä vuodessa rikoksen tekohetkestä. (RL 8:2,3)

2.2 Säädöksen taustaa

Vainoamista koskeva rikossäännös on tullut voimaan 1.1.2014. Säännöksen säätämisen taustalla on naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimus. Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi tämän yleissopimuksen

7.4.2011. Suomi allekirjoitti sopimuksen hyväksymisvaraumin 11.5.2011. Yleissopimukseen sisältyy väkivaltaa ehkäiseviä toimia, toimenpiteitä väkivallan uhrin suojelemiseksi ja tekijän edesvastuuseen saattamista koskevia määräyksiä. (HE 19/2013 vp, 6.)

Yleissopimuksen 34 artikla: ”Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistukseksi, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, säädetään rangaistavaksi” (CETS No.210, 13).

Vainoamisen kriminalisoinnin taustalla oli kansainvälisten velvoitteiden lisäksi kansalliset tarpeet. Kansallisen tason yleiset odotukset tiivistyvät hallituksen esityksessä: ”Ehdotetun vainoamista koskevan sääntelyn oletetaan tehostavan yhteiskunnan reagointia vainoamiskäyttäytymistä vastaan ja parantavan tällaisen käyttäytymisen uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa.” (HE 19/2013 vp, 32.)

Vainoamisen kriminalisointi oli osa laajempaa rikoslain uudistusta, ja samalla rangaistavaksi säädettiin viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a). Alaluvussa 2.4 käsitellään vainoamisen suhdetta muihin rikosnimikkeisiin. Ennen vainoamisen kriminalisointia vainoamiskäyttäytyminen voitiin tutkia muuna rikoksena, sillä menettely saattoi täyttää esimerkiksi kotirauhan rikkomisen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. Lainsäädännössä oli tarve erilliskriminalisoinnille.

Ennen vainoamiskriminalisointia oli vaikeaa puuttua tapauksiin, joissa henkilö kulki toistuvasti toisen asunnon ohi, tai pitkän aikaa tuijotti toisen asunnon ikkunoihin, silloin kun tällainen menettely tapahtui kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolelta. Tällaista tekoa ei yleensä voitu pitää lähestymiskiellon rikkomisena eikä myöskään perusteena sellaisen määräämiseen. Mikään rikostunnusmerkistö ei täytynyt, eikä poliisilla ollut toimivaltaa kieltää liikkumasta tai oleskelemasta yleisellä tiellä tai kadulla, ellei henkilö toiminnallaan estänyt taikka häirinnyt liikennettä. Edes toistuvaan ja tarkoitukselliseen toisen läheisyydessä liikkumiseen yleisellä paikalla ei ollut mahdollista puuttua, vaikka seurattava olisi kokenut seuraamisen hyvinkin pelottavaksi tai ahdistavaksi. Poliisin toimintavaltuudet olivat käytettävissä vasta, jos seuraaja esitti sanoin tai elein uhkauksia seurattavalle. Vainoamisen kriminalisoinnin myötä tällainen toistuva menettely voi toteuttaa tarkkailemisen tai seuraamisen tekotapatunnusmerkin. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 16.)

2.3 Suojeltavat oikeushyvät

Rikoslain 25 luku käsittää vapauten kohdistuvia rikoksia. Vainoamisen kriminalisoinnilla suojataan yksilön vapautta ja henkilökohtaista turvallisuutta. Perustuslain 7.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

2.4 Läheiset rikosnimikkeet ja konkurrenssikysymykset

Vainoaminen voi toteuttaa samalla usean muun rikoksen tunnusmerkistön. Vainoamisen tunnusmerkitö syrjäytyy, jos sama teko toteuttaa jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön, josta säädetty rangaistus on kaksi vuotta vankeutta tai ankarampi (toissijaisuuslauseke). Jos osana vainoamismenettelyä tekijä syyllistyy esimerkiksi laittomaan uhkaukseen (RL 25:7) tai (henkiseen) pahoinpitelyyn (RL 21:5), näistä tuomitaan erikseen, jolloin näitä osatekoja ei käsitellä osana vainoamista. Ajallisesti vainoamisrikosta ei kuitenkaan pilkota osiin, vaikka esimerkiksi laitton uhkaus tapahtuisi kesken vainoamisjatkumon. (Silvennoinen, Tolvanen 2014, 761)

Toissijaisuuslauseke ei ole kuitenkaan esteenä sille, että samaa tekijää voidaan rangaista vainoamisen ohella teosta, josta on säädetty lievempi rangaistus, kuin kaksi vuotta vankeutta. Tällaisia oheisrikoksia ovat: lähestymiskiellon rikkominen (RL 16:9 a), kotirauhan rikkominen (RL 24:1), salakatselu (RL 24:6), salakuuntelu (RL 24:5) sekä kunnianloukkaus (RL 24:9), joista kustakin on säädetty rikoslaisissa lievempi rangaistus kuin vainoamisesta. Näistä rikoksista voidaan tuomita vainoamisrikoksen ohella, mutta ne eivät syrjäytä vainoamisen tunnusmerkistöä. Tämä on perustelua myös siksi, että rikokset kohdistuvat eri oikeushyviin, kuin vainoamisen rangaistussäännöksen suojaamaan vapauteen. Lähestymiskiellon rikkominen kohdistuu viranomaistoimintaan, kotirauhan rikkominen rauhaan ja salakatselu ja -kuuntelu yksityisyyteen. (Silvennoinen, Tolvanen 2014, 761, 763.)

2.5 Vainoamisen esiintymismuodot ja ilmeneminen

Uutisotsikoiden perusteella vainoamista on usein edeltänyt parisuhde, tapailu tai ihastuminen. Vainoamistekoja tapahtuu kuitenkin myös entuudestaan toisilleen tuntemattomien tekijän ja kohteen välillä. Valtaosassa vainoamistapauksista uhri tuntee tekijän (Sandholm 2016, 42).

Vainoaminen ei ole vain perhepiireissä tapahtuva mustasukkaisuuteen liittyvä ilmiö. MTV uutiset julkaisi 31.10.2022 uutisen, jonka mukaan 58-vuotias naisopettaja oli vainonnut 15-vuotiasta poikaoppilastaan reilun vuoden ajan. Vainotekoihin oli sisältynyt pojan seuraamista, yhteydenottoja ja lahjojen antamista. Opettaja oli jatkanut kouluajan ulkopuolista toimintaansa pojan ja tämän vanhempien lopettamispyynnöistä huolimatta. Opettaja sai Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa teoista sakkotuomion ja hänet määrättiin maksamaan uhrille kärsimyskorvauksia. Nainen jäi myös palkattomalle virkavapaalle tuomion jälkeen. (MTVuutiset.fi 31.10.2022.)

Petri Sandholmin (2016, 32) vainoamisrikosilmoituksiin kohdistuvan tutkimuksen perusteella poliisin tietoon tulleista tapauksista vainoajan ja vainottavan välillä on yleisimmin parisuhde (44,1%). Yllättävän isona osapuolten tuttavuuden taustatekijänä tapauksista kuitenkin muodostavat myös

naapuri- (11,5%) ja työpaikkasuhteet (10,3%). Työpaikkasuhteeksi laskettiin myös työntekijän asiakkaan yhteys. Naapureiden välisen vainoamisen selittäväksi tekijänä saattaa olla yleisten naapuri-riitojen kärjistyminen ja poliisilta haetaan rikosilmoituksia tekemällä apuja tilanteeseen, Sandholm arvelee (eml. 43).

Käytännössä vainoamisrikos tulee poliisin tietoon asianomistajan aloitteesta, sillä vainoamisesta aiheutuvat seuraukset kohdistuvat uhrin yksityiselämään ja turvallisuuden tunteeseen. Asianomistajan myötävaikutuksella esitutkinnassa on vainoamisrikoksessa erittäin suuri merkitys, sillä sen avulla saadaan merkittävä osa näyttöä rikoksesta. Konkreettisen näytön merkitystä ei voi liikaa vainoamistapauksissa korostaa. (Silvennoinen, Tolvanen 2014, 763.)

2.6 Lähestymiskielto

Henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto. Jos itsensä uhatuksi tunteva henkilö ja henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, asuvat vakituisesti samassa asunnossa, lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan torjumiseksi (perheen sisäinen lähestymiskielto). (LähKL 1§)

Lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. (LähKL 2§)

Vainoamistilanteissa haetaan usein lähestymiskieltoa. On mahdollista, että vainoamiskäyttäytymisen perusteella on haettu ja saatu lähestymiskielto, joka tulee lainvoimaiseksi, ja sen jälkeen menettelystä tehdään rikosilmoitus. Rikosprosessille ei ole tällaisessa tapauksessa ne bis in idem -kiellosta johtuvaa estettä, sillä lähestymiskielto ei ole rangaistus eikä rangaistusluonteinen sanktio, vaan turvaamistoimenpide, joka tähtää rikoksen uhan ja vakavan häirinnän torjumiseen tulevaisuudessa. Lähestymiskiellon rikkomisesta on syytä yleensä vainoamisen ohella tuomita erikseen, sillä tuo rikos kohdistuu myös oikeudenhoidon. (HE 19/2013, 52–53.)

2.7 Nykytila

Ajanjaksolla 1.1.2014-31.3.2022 käräjäoikeudet antoivat 1080 vainoamista koskevaa ratkaisua. Tolvanen ja Silvennoinen tarkastelevat selvityksessään vainoamisen nykytilaa ja tekotapoja aineistona 1.1.2020-31.3.2022 annetut 308 vainoamista koskevaa ratkaisua. Valikoidusta 308 ratkaisusta 264:ssä vainoamista koskeva syyte hyväksyttiin ja 44:ssä syyte hylättiin. Tässä aineistossa niistä vainoamisesta tuomituista, joiden sukupuoli kävi ilmi oli 85% miehiä ja syyksi luettujen vainoamisten asianomistajista 78% naisia. Vainoamisen yleisin tekotapa käräjäoikeusratkaisuissa on yhteyden ottaminen. Tyypillisimmin tuomittu oli ottanut yhteyttä erilaisin sähköisin viestein tai puhelimitse. Kolmessa ratkaisussa yhteyden ottamisen tavaksi katsottiin kuitenkin verkkopankin tilisiirron viestikenttään kirjoitettu viesti. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 21–25.)

Seuraaminen ja tarkkailu olivat käräjäoikeusaineistossa toiseksi yleisimmät tekotavat. Näiden yhteydessä tekijä kuitenkin yleensä ottaa myös yhteyttä kohdehenkilöön. Selvityksessä todetaan, että seuraamisen ja tarkkailun tekotavat sisältävät usein elementtejä toisistaan, eikä niiden erottaminen kaikilta osin vaikuta mielekkäältä tai mahdolliselta. Näitä tekotapoja usein sovelletaan päällekkäin käräjäoikeudessa, eikä eri tekoja yritetä eritellä eri tunnusmerkistöihin. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 27.)

Uhkaaminen esiintyi selvityksen käräjäoikeusratkaisuissa vain yhdessä tapauksessa ainoana tekotapana. Käräjäoikeus on katsonut uhkaamisen toteuttaneen vainoamisen tunnusmerkistön jo kahdella 10 vuorokauden sisään toteutetulla teolla ratkaisussa, jossa tekijä oli kahdesti tunkeutunut yöaikaan asianomistajan pihapiiriin ja maalannut hänen perheensä talon ja auton seinään asianomistajaa halventavia ja henkeä uhkaavia töherryksiä. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 29)

Muuna tunnusmerkistöihin rinnastettava tekotapa ilmeni käräjäoikeusratkaisuissa yhteyden ottamiseen rinnastettavat tekotavat, joihin luettiin viestien lähettäminen työnantajalle ja toistuvien halventavien julkaisujen kirjoittaminen. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 31)

Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa antaa toimenpidesuosituksen. Rikoslakiin olisi suosituksen mukaan perusteltua säätää uusi rikostunnusmerkistö pakottava kontrolli, joka suojaisi yksilöä yleensä lähisuhteissa ilmenevältä psyykkiseltä väkivallalta. Pakottavan kontrollin tekotapoina olisivat uhkaus, pakko, vapaudenriisto, väkivalta tai muu loukkaus. Uuden kriminalisoinnin idea olisi suojata asianomistajan itsemääräämisoikeutta. Nykyiset kriminalisoinnit eivät kata henkisen väkivallan torjuntaa riittävällä tasolla. Pakottavan kontrollin ja vainoamisen suhde olisi arvioitava lainvalmistelutöissä huolellisesti. (Silvennoinen, Tolvanen 2023, 63-64.)

2.8 Käsitteitä

Epätasällisyyskielto on osa rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta kieltää lainsäätäjää säättämistä liian laajoja tai epäselviä kriminalisointeja. Edellytyksen tarkoituksena on, että ainakin juridisen koulutuksen saanut henkilö kykenee ennakolta sanomaan, mitä on kriminalisoitu ja kuinka ankarasti. (Boucht, Frände 2019, 26.)

Laillisuusperiaate Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. (RL 3:1) Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. (PL 8§)

Ne bis in idem -kielto on periaate, jonka mukaan "ei kahdesti samassa (asiassa)". Periaate tarkoittaa rikosprosessioikeudessa sitä, että samasta asiasta ei voida antaa kahta tuomiota eli tuomioistuimien ei saa ottaa uudestaan käsiteltäväksi sellaista seikkaa, joka jo on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu. Periaatteen sisältö on perinteisesti jaettu kahteen eri merkitykseen: ketään ei tule syyttää kahta kertaa samasta asiasta ja ketään ei tule rangaista kahdesti samasta asiasta. Sekä prosessijärjestelmän että yksittäisen henkilön on voitava luottaa tuomiolla vahvistetun oikeustilan pysyvyyteen. Periaate on olennainen osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. (Tieteen termipankki)

Oikeushyvä tarkoittaa oikeudellisesti suojattua intressiä, kuten esimerkiksi: vapaus, rauha, koskemattomuus, yksityisyys. Kriminalisoinneilla pyritään suojelemaan oikeushyviä.

Todistustaakka tarkoittaa rikosoikeudessa kantajan (syyttäjä ja asianomistaja) velvollisuutta näyttää toteen ne seikat, joihin syyte perustuu. Syyttäjän todistustaakka on olennainen osa oikeusvaltioperiaatetta ja syyttömyysolettamaa, joka on rikosoikeudenkäynnin lähtökohtana. Todistustaakka kattaa sekä rikoksen tunnusmerkistön että vaadittavan tahallisuuden. (Jokela 2018, 680.)

Rikosten yhtyminen kutsutaan myös rikoskonkurrenssiksi, koskee tapauksia, joissa epäilty tekee useampia tekoja ennen tuomitsemista. Tällöin on arvioitava, onko henkilö syyllistynyt yhteen vai useampaan rikokseen. **Lainkonkurrenssi** tarkoittaa sitä, että yhden rangaistussäännöksen rikos-tunnusmerkistön soveltamisala joko kokonaan tai osittain kattaa toisen rangaistussäännöksen soveltamisalan. (Boucht, Frände 2019, 181)

3 KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISUT

3.1 KKO 2022:8 Vainoaminen - Sananvapaus

A julkaisi sosiaalisessa mediassa julkisilla sivuilla Facebookissa ja Twitterissä B:tä pilkkaavia ja halventavia viestejä. Viesteissä A oli kyseenalaistanut B:n ammattitaitoa toimittajana, kommentoinut hänen ulkonäköään alentavasti ja jakanut häntä halventavaa ja sisällöltään vääristeltyä aineistoa. Viesteissä A oli nimittänyt B:tä NATO-pissikseksi, levittänyt tietoa B:n nuoruudessaan saamasta huumausainerikostuomiosta ja levittänyt B:stä laadittua pilkkalaulua. Viesteihin oli liitetty B:n henkilökohtainen Twitter-käyttäjätunnus, minkä vuoksi B oli saanut niiden julkaisemisesta erillisen ilmoituksen. Samaan ajankohtaan A lähetti B:lle lukuisia yksityisviestejä, jotka sisälsivät tapaamishetvotuksia, jotka B torjui. A myös toimitti B:lle kipsijäljennöksen pronssisoturipatsaasta, minkä B oli kokenut uhkaavana ja ahdistavana patsaaseen liittyvä symboliikka huomioon ottaen. (KKO 2022:8.)

Käräjäoikeus luki A:n syyksi vainoamisen syytteen teonkuvauksen mukaisesti. Käräjäoikeus katsoi, että vaikka A:n osateot olivat olleet yksittäisinä vähämerkityksellisiä, osateot muodostivat yhtenäiseen motivaatioperustaan perustuvan kokonaisuuden, jonka taustalla olivat B:n Venäjän informaatiovaikuttamiseen liittyneet kirjoitukset. (KKO 2022:8.)

Hovioikeus hylkäsi syytteen vainoamisesta ja tuomitsi A:n (syytekohtassa 4) yllytyksestä törkeään kunnianloukkaukseen kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. (KKO 2022:8.)

Korkein oikeus käsitteli tapauksen B:lle myönnetyn valitusluvan myötä. B:lle myönnettiin rajoitettu valituslupa koskien kysymystä siitä, onko A syyllistynyt vainoamiseen hovioikeuden selvitetyn katsomalla menettelyllä. B vaati valituksessaan, että A tuomitaan vainoamisesta. Korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota hylkäämällä syytteen yllytyksestä törkeään kunnianloukkaukseen ja antamalla A:lle syyksilukevan tuomion vainoamisesta. Rangaistus alennettiin 60 päivän ehdolliseen vankeuteen. (KKO 2022:8.)

3.2 KKO 2021:7 Viestintärauhan rikkominen – Rikosten yhtyminen

A lähetti B:lle 172 tekstiviestiä aikavälillä 17.11.2014-18.11.2015, jolloin A oli määrätty lähestymiskielloon B:tä kohtaan. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2021:7 (diaarinro: R2018/861 antopäivä: 3.2.2021) tarkastelee alempien oikeusasteiden käsittelyitä, joissa A:n oli katsottu syyllistyneen lähestymiskiellon rikkomiseen, laittomaan uhkaukseen sekä vainoamiseen. B oli vaatinut A:lle rangaistusta myös viestintärauhan rikkomisesta. Korkein oikeus katsoi, että tekstiviestien lähettäminen häirintätarkoituksessa tuli rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi soveltamalla toisaalta vainoamista ja toisaalta lähestymisrikkomista koskevaa säännöstä. (KKO 2021:7.)

Käräjäoikeus totesi lähestymiskiellon rikkomisen, laittoman uhkauksen, vainoamisen ja viestintärauhan rikkomisen kriminalisoinneilla suojattavan eri oikeushyviä. Käräjäoikeus antoi A:lle syyksiluokevan tuomion lähestymiskiellon rikkomisesta ja viestintärauhan rikkomisesta kaikkien 172 viestin osalta. Viesteistä kymmenen katsottiin sisältäneen rikoksella uhkaamista sellaisissa olosuhteissa, että B:llä oli ollut perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Näiden kymmenen viestin osalta A sai syyksi lukevan tuomion laittomasta uhkauksesta. Loput 162 viestiä katsottiin täyttävän vainoamisen tunnusmerkistön. (KKO 2021:7.)

Hovioikeus hylkäsi syytteen viestintärauhan rikkomisesta A:n valituksen seurauksena. Hovioikeus katsoi, että viestintärauhan rikkomisen taustalla olevat suojeluintressit tulivat tässä tapauksessa riittävästi huomioiduiksi lähestymiskiellon rikkomista, laitonta uhkausta ja vainoamista koskevien rangaistussäännösten perusteella. (KKO 2021:7.)

Korkein oikeus käsitteli kysymystä, voidaanko A:n menettely lukea hänelle syyksi lähestymiskiellon rikkomisen, laittoman uhkauksen ja vainoamisen ohella myös viestintärauhan rikkomisena. (KKO 2021:7.)

3.3 KKO 2020:30 Vainoaminen - Lainkonkurrenssi

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2020:30 (diaarinumero: R2018/454, antopäivä: 16.4.2020) käsitellään tapausta, jossa A oli lukuisilla eri kerroilla levittänyt perättömiä ja halventavia väitteitä osastonhoitaja B:stä. A oli kirjannut väittämiä Kisahallin selviämisaseman asiakastietojärjestelmään sekä lähettänyt niitä sähköpostitse useammalle eri vastaanottajalle. A työskenteli B:n kanssa samalla työpaikalla. A oli toimittanut eduskunnan oikeusasiamiehelle viisi kantelua osastonhoitaja B:n toimintaa koskien. Teot ajoittuivat aikavälille 24.3.2014-27.1.2015. B oli tullut tietoiseksi vainoamis-teoista 1.5.2014 lukien. (KKO 2020:30.)

Käräjäoikeudessa syyttäjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä kunnianloukkauksesta, rekisterimerkin-tärikoksesta, sekä vainoamisesta syytekohdassa 1 kuvattuun menettelyyn perustuen, sillä teot oli-vat syyttäjän mukaan omiaan aiheuttamaan B:ssä pelkoa ja ahdistusta. Käräjäoikeus hylkäsi kaikki syytteet ja niihin kohdistuvat vaatimukset. Vainoamisen osalta käräjäoikeus perusteli ratkaisua sillä, että vaikka työpaikalla tapahtuva toistuva epäasiallinen kohtelu, ja pahimmillaan työpaikkakiusaa-miseksi koettua menettelyä kutsutaan kansankielessä ”vainoamiseksi”, niin A:n toiminnan ei näy-tetty täyttävän vainoamisrikoksen tunnusmerkistöä. Perusteluiden mukaan vainoamisrikokseen kuuluu lähtökohtaisesti uhriin henkilönä kohdistuva, yksityiselämän suojaa rikkova menettely, joka sisältää toistuvaisluontoista uhkaamista, seuraamista, tarkkailua tai yhteyden ottamista - tai sitten jotakin muuta, mutta silti nimenomaan uhkaamiseen, seuraamiseen, tarkkailuun tai yhteydenottoi-hin läheisesti rinnastettavissa olevaa toimintaa. Syyttäjä ja asianomistaja valittivat tuomiosta hovioi-keuteen. (KKO 2020:30.)

Hovioikeus katsoi A:n syyllistyneen syytteessä tarkoitettuun törkeään kunnianloukkaukseen ajalla 24.3.2014-27.1.2015, vainoamiseen ajalla 1.5.2014-27.1.2015 sekä vasta hovioikeudessa esitetyn uuden rangaistusvaatimuksen perusteella virkavelvollisuuden rikkomiseen ajalla 24.3.2014-27.1.2015. A tuomittiin yhteiseen 75 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja korvausvelvollisuuteen asianomistajalle ja valtiolle. Perusteluissa Hovioikeus tarkasteli kysymystä siitä, voiko A:n katsoa syyllistyneen vainoamisrikokseen törkeään kunnianloukkauksen täyttäneellä teolla. Johtopäätöksenä oli, että kun käsillä oli useita pitkään ajanjaksoon sisältyviä A:n laatimia halventavia kirjoituksia, oli mahdollista katsoa, että nämä osateot muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, joka oli katsottavissa vainoamisrikoksen tekemuodoksi. Menettelyllään A:n toiminta oli aiheuttanut asianomistajassa pelkoa ja ahdistusta. A:lle myönnettiin valituslupa Korkeimpaan oikeuteen rajoitettuna kysymykseen siitä, täyttääkö hovioikeuden tuomiossa selvitetyksi katsottu A:n menettely vainoamista koskevan rikostunnusmerkistön ja, jos täyttää, voidaanko A tuomita törkeään kunnianloukkauksen ohella myös vainoamisesta. A vaati valituksessaan, että syyte vainoamisesta sekä siihen liittyvät korvausvaatimukset hylätään. (KKO 2020:30.)

Korkein oikeus hylkäsi syytteen vainoamisen osalta korvausvaatimuksineen ja alensi syyksi luettujen törkeään kunnianloukkauksen ja virkavelvollisuuden rikkomisen yhteisen tuomion 60 päivän ehdolliseen vankeuteen. (KKO 2020:30.)

4 TULOKSET

Vainoamisrikoksen täytyminen edellyttää toistuvia tekoja. Ensimmäisessä tapauksessa 2022:8 korkeimman oikeuden arvioitavana oli lähes puolitoista vuotta kestänyt eri tavoin toteutettu yhteyden ottaminen. Toisessa tapauksessa 2021:7 arvioitavana oli yhden vuoden mittaiselle ajanjaksolle sijoittuneet yhteydenotot ja viimeisessäkin tapauksessa 2020:30 hovioikeus tulkitsi menettelyn kahdeksan kuukauden ajalta täyttäneen vainoamisen tunnusmerkistön. Vaikka korkein oikeus päätyi hylkäämään vainoamisen syytteen, niin ratkaisussa käsitellään mikä täyttää yhteyden ottamisen tunnusmerkistön.

Lain konkurrenssikysymykset keskittyvät tutkimusaineistossa vainoamismenettelyn yhteyksiin ja eroihin seuraaviin rikoksiin: törkeä kunnianloukkaus, laitton uhkaus, viestintärauhan rikkominen ja lähestymiskiellon rikkominen. Arvioinnissa korostuvat vainoamisen sisältämä toissijaisuuslauseke sekä huomiot siitä, mitä oikeushyviä kukin rangaistussäännös on säädetty suojelemaan ja mitä oikeutta arvioitavana oleva menettely loukkaa. Yhdellä teolla loukata useampaa eri oikeushyvä.

Korkein oikeus antoi ratkaisussa 2022:8 tuomion vainoamisesta ja hylkäsi syytteen yllytyksestä törkeään kunnianloukkaukseen. Samat osateot, jotka muodostivat korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan vainoamisrikoksen kokonaisuuden, tulkittiin siis alemmassa oikeusasteessa eri rikokseksi.

Vainoaminen ja törkeä kunnianloukkaus sisältävät saman rangaistusasteikon sakosta enintään kahteen vuoteen vankeutta, mutta vainoaminen sisältää toissijaisuuslausekkeen. Törkeä kunnianloukkaus ei sisällä toissijaisuuslauseketta.

Tutkimusaineiston ennakkopäätöksissä esiintyvät vainoamisen tekotavat yhteyden ottaminen, uhkaaminen ja tarkkaileminen ja muu näihin rinnastettava tapa. Seuraaminen tekotapana ei esiinny aineistossa. KKO 2022:8 keskittyy tekotapatunnusmerkkiin yhteyden ottaminen, sillä osateot ovat eri kanavia käyttäen kohteelle lähetettyjä viestejä. Viestit tulkittiin henkilöön kohdistuviksi, mutta huomionarvoista on, että viestejä toimitettiin myös muutoin kuin suoraan vainoamisen kohteena olevalle henkilölle. KKO 2021:7 tekotapana on ainoastaan yhteyden ottaminen suoraan asianomistajalle lähetettyjen tekstiviestien muodossa. Arvioitavana on yhteydenottamisen motivaatiotausta, sillä vainoaja oli määrätty lähestymiskieltoon vainottavaan. KKO 2020:30 tapaus sisältää pääosin sellaisen tiedon levittämistä, mikä on omiaan aiheuttamaan kohdehenkilölle haittaa, ahdistusta tai pelkoa. Mutta suoria yhteydenottoja ”vainotulle” ei tapaus ei niinkään sisällä. Kysymyksenä nousee esiin, minkälainen menettely työpaikalle voi tulla arvioitavaksi rangaistavana, ja mitä tulee ainakin osittain sietää.

Ratkaisussa KKO 2022:8 vainoamisen oikeudettomuutta käsitellään sananvapauden näkökulmasta ja ratkaisussa KKO 2020:30 erotellaan työpaikalla tehtävää havainnointia vainoamiskäyttäytymisen tarkkailusta. KKO 2021:7 yhteyden ottaminen viestein rikkoo lähestymiskieltoa, joten oikeudettomuutta ei käsitellä laajemmin. KKO 2022:8 A:n yhteydenottoina käsiteltävät julkaisut kohdistuivat B:n toimittajana julkaisemiin kirjoituksiin ja esiintymisiin, jotka käsitelivät Venäjän informaatiovaihuttamista. A:n julkaisujen oikeudettomuutta arvioidaan perusoikeuksien valossa, sillä kysymys on perustuslain 12 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan suojaamasta A:n sananvapaudesta sekä perustuslain 10 §:n ja ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan suojaamasta B:n yksityiselämästä. Kysymys on myös B:n sananvapauden suojasta toimittajana. Ratkaisussa tarkastellaan, tuuleeko toimittajan ammattinsa vuoksi sietää julkista ja välillä kovasanaisempaakin arvostelua, vai ylitetäänkö sananvapauden suojaamat rajat. Myös B:n sukupuoli (nainen) nousee esiin tekoa arvioitaessa, sillä A:n kirjoitukset sisälsivät sukupuolittuneita piirteitä.

KKO 2022:8 yhteydenottamista arvioitiin myös sen seurauksien ja sananvapauden näkökulmasta. Korkeimman oikeuden mukaan A:n yhteydenottaminen on pitkän aikaa häirinnyt B:n elämää ja työtä toimittajana. Teko on loukannut B:n yksityiselämää samoin kuin myös hänen sananvapautaan, ja teon seurauksena B:n mahdollisuudet harjoittaa toimittajan ammattiaan vapaasti ja koulutustaan vastaavalla tavalla ovat olennaisesti heikentyneet. Perusteluissa nousee esiin PeL 12 §:n ja EIS 10 artiklan suojaama A:n sananvapaus ja toisaalta PeL 10 §:n ja EIS 8 artiklan suojaama B:n yksityiselämä. Korkein oikeus nostaa perustelussa esille myös Euroopan neuvoston ministeri-

komitean 2016 antaman suosituksen, jonka mukaan jäsenvaltioiden on ryhdyttävä erityisesti nais-toimittajien usein internetissä kokeman häirinnän ja vähättelyn torjumiseksi toimenpiteisiin, joilla turvataan toimittajien sananvapaus julkisessa keskustelussa. Samankaltaisia toimenpidekehotuksia ovat antaneet myös YK:n ihmisoikeuskomitea ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö. Loppu-tulemana KKO katsoo, ettei A:n sananvapaus ole perustanut oikeutta B:n yksityisyyttä ja sananva-pautta loukkaavien viestien ja kirjoitusten toistuvaan julkaisemiseen. Menettely on siten ollut oi-keudetonta ja A ei ole voinut tästä erehtyä.

KKO 2020:30 tuli ratkaistavaksi tuomittu A:lle myönnetystä osittaisesta valitusluvasta. A vaati vali-tuksessaan, että syyte vainoamisesta ja siihen perustuvat korvausvaatimukset hylätään. Kysymys oli siitä, voidaanko A tuomita törkeän kunnianloukkauksen ohella myös vainoamisesta. Hovioikeu-den näkemyksen mukaan vainoamisen tunnusmerkistön voitiin katsoa täyttyneen, sillä harkittavana oli, voiko kunnianloukkausta pitää muun lainkohdassa oleviin tekotapoihin rinnastuvana tekomuotona. Teko oli tekotavaltaan ja vaikutuksiltaan rinnastettavissa muihin rikoslain 25 luvun 7 a §:ssä tarkoitettuihin tekotapoihin. Asiassa ei hovioikeuden mukaan ollut todettavissa sellaista laintulkinnallista vastakkaista seikkaa, joka estäisi katsomasta kunnianloukkausrikosta säännöksessä tarkoi-tetuksi tekotavaksi. Kun käsillä oli useita pitkään ajanjaksoon sisältyviä A:n laatimia halventavia kir-joituksia, oli mahdollista katsoa, että nämä osateot muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, joka oli katsottavissa vainoamisrikoksen tekemuodoksi. Menettelyllään A:n toiminta oli aiheuttanut asian-omistajassa pelkoa ja ahdistusta. Korkein oikeus ei tulkinnut kunnianloukkausta muuksi tekotapoi-hin rinnastettavaksi tekotavaksi, vaan hylkäsi vainoamisen syyteen. Kun vastaajan menettelyn ei katsottu täyttävän mitään neljästä tekotavasta (uhkaaminen, seuraaminen, tarkkaileminen, yhtey-den ottaminen), niin menettely ei tuolloin voinut olla myöskään muu niihin rinnastettava tapa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksinä olivat minkälainen menettely täyttää vainoamisen tunnusmerkistön, sekä mi-ten vainoamisrikos käsitellään oikeuskäytännössä. Tutkimustuloksena voidaan todeta, että tyypilli-simmin toistuva yhteydenottaminen täyttää vainoamisen tunnusmerkistön, kun mahdollisena seu-rauksena on ahdistusta tai pelkoa vainon kohteelle. Vainoamisen tunnusmerkistö sisältää osittain toisiinsa ja osittain muiden rikosten tunnusmerkkeihin yhdistyviä tekotapoja, mikä johtaa konkur-renssikysymysten syntymiseen.

Korkeimmassa oikeudessa on tähän mennessä käsitelty vainoamiseen liittyviä valituksia, joiden taustalla vaikuttavat ristiriidat oheisrikosten kanssa. Ratkaisuissa toistuu tulkintakysymykset siitä, täyttääkö yhteyden ottamista sisältävä menettely vainoamisen vai jonkin toisen rikoksen tunnus-merkistön. Ratkaisujen tuomiolauselmissa ei ilmennyt ristiriitaa lain esitöiden sisällön kanssa.

Vainoamisrikos ei edellytä lähestymistä tai yhteyden ottamista fyysisesti. Jo lain esitöiden perusteella vainoamisteko voi tapahtua myös verkossa yhteyttä ottamalla tai siihen rinnastettavalla muulla tavalla. Käytännössä vainoaminen voi toteutua missä tahansa ympäristössä, sillä yhteydenottaminen ei vaadi varsinaista kontaktia. Vainoaminen voi tapahtua myös työelämässä tai työpaikalla.

Vainoajan voidaan olettaa ymmärtävän toimivansa kohteen tahdon vastaisesti, mikäli kohde ei vastaa tai vastaa kieltäytyvästi tälle lähetettyihin viesteihin. Tämä voi muodostaa vainoamiselle motiivatiotaustan. Tekijän toiminnan tarkoituksena voidaan nähdä pelon tai ahdistuksen aiheuttaminen vainottavassa. Yhteydenottamista voi olla muitakin, kuin suorat kohteelle lähetetyt viestit. Ratkaisussa KKO 2022:8 tekotapana oli yhteyden ottaminen, jonka osateot sisältävät niin suoria viestejä kohteelle kuin yleisön saatavilla olevalla verkon keskustelualustoilla julkaistuja kirjoituksia. Lisäksi yhteydenottamista tai siihen rinnastettavaa tekoa oli myös pronssisoturipatsaan lähetys. Ensimmäisen viikon ajalta yhteydenottamisen ei katsottu olevan oikeudetonta, sillä asianomistaja oli vastannut viesteihin ja keskustelu oli alkanut yhteisymmärryksessä. Ratkaisussa tai sen perusteluissa ei tuotu ilmi, että asianomistaja olisi missään vaiheessa erikseen kieltänyt vastaajaa ottamasta yhteyttä. Yhteydenottaminen on tulkittu oikeudettomaksi, kun B on kieltäytynyt kutsutilaisuus kutsusta ja jättänyt pääosin vastaamatta viesteihin. Korkein oikeus perusteli seikkaa siten, että etenkin toistuvia ja yksipuolisia tapaamishdotuksia voidaan pitää kiusallisina ja painostavina. Korkein oikeuden mukaan merkitystä tässä suhteessa ei ollut sillä, oliko B käyttänyt tarjolla olleita keinoja estää julkaisuista hänelle tulevat ilmoitukset. Korkein oikeus katsoi, että Twitter-viestit ja julkiset Facebook-viestit olivat yhteydenottamista.

Vainoamisrikos ei ole yksiselitteisesti erotettavissa muista läheisistä rikosnimikkeistä. KKO 2021:7 käsittelee vainoamista suhteessa viestintärauhan rikkomiseen. Korkeimman oikeuden perusteluissa todetaan, että vainoamisen ja viestintärauhan rikkomisen suojelutavoite on molemmilla sama yksityiselämän turvaaminen. Vainoamisen suojan kohteena ovat sekä yksityiselämä että henkilökohtainen turvallisuuden tunne, kun viestintärauhan rikkomissäännöksellä suojataan yksityiselämän rauhaa. KKO mukaan viestintärauhan rikkominen tyhjentyy tässä tapauksessa vainoamiseen, sillä tapauksessa vainoamisen teonkuvaus (häiritäviestein toteutettu yhteydenottaminen) sisältää viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Tämä toteuttaa vainoamisen toissijaisuuslauseketta. Korkein oikeus vahvisti tuomion samalla teolla toteutetusta lähestymiskiellon rikkomisesta, sillä loukkaus kohdistui oikeudenhitoon, siinä missä vainoaminen loukkasi yksilön oikeuksia.

Vainoaminen voi sisältyä törkeään kunnianloukkaukseen. Törkeä kunnianloukkaus on yhtä ankarasti rangaistava rikos kuin vainoaminen, joten törkeä kunnianloukkaus lähtökohtaisesti syrjäyttää vainoamisen sen sisältämällä toissijaisuuslausekkeella. Tapauksessa KKO 2020:30 korkein oikeus hylkäsi vainoamisen syytteen ja antoi tuomion syyksi jäävästä törkeästä kunnianloukkauksesta ja

virka-velvollisuuden rikkomisesta. Vainoamisen täyttävän menettelyn katsottiin korkeimman oikeuden esittelijän mietinnössä sisältyvän törkeään kunnianloukkaukseen, sillä menettelystä aiheutuneet seuraukset olivat vastaavanlaiset ja kaikki vainoamisen erityisluonteisuuteen viittaavat seikat tulivat katetuiksi törkeään kunnianloukkauksen muodossa.

Uhkaaminen ei vainoamisen tekotapana sisältynyt ennakkopäätöksissä käsiteltyihin tapauksiin. KKO 2020:30 esittelijän mietinnössä tulkittiin uhkaamisen piirteitä A:n tekemien toistuvien kanteluiden osalta. Kantelut kun ovat tarkoitettu oikeussuoja- ja vaikuttamiskeinoiksi. Arvioitavana siis oli, voidaanko kantelut tulkita uhkaamiseksi tai yhteyden ottamiseksi, sillä ne kohdistuivat vainottavan toimintaan.

Jos teonkuvaus täyttää vainoamisrikoksen tunnusmerkistön lisäksi toisen yhtä ankarasti rangaistavan rikoksen tunnusmerkistön, vainoamisen toissijaisuuslauseke ohjaa soveltamaan tätä toista rikosnimikettä. Jos vain teonkuvauksen osateko täyttää toisen rikoksen tunnusmerkistön, on vainoamisen ohella mahdollista tuomita myös muista rikoksista siten, ettei vainoamistekokokonaisuuden ajallinen jatkumo katkea. Jos teko tai teot täyttävät vainoamisen ohella lievemmin rangaistavan rikoksen tunnusmerkistön ja tämä rikos tyhjentyy vainoamiseen kaikkien oikeusintressien suhteen, tulee soveltaa vainoamisen rangaistussäännöstä.

6 POHDINTA

Vainoamisen kriminalisointi on mielestäni huolellisesti valmisteltu, tarpeellinen ja onnistunut lain uudistus. Rangaistussäännös on selkeä ja epätäsmällisyyskieltoa noudattava kokonaisuus. Arvelisin, että osittain tästä syystä vainoamista käsitteleviä tuomiovalituksia ei etene korkeimpaan oikeuteen kovin paljon. Alemmat oikeusasteet ratkaisevat rikosoikeudelliset kysymykset olemassa olevalla tiedolla. Suurin syy ratkaisujen vähäiselle määrälle on kuitenkin tapausten vähäinen määrä. On hieman yllättävää, miten vähän tapauksia on ollut kärjäoikeuksien käsiteltävänä. Näkisin, että vainoamisen rangaistussäännöstä tulisi soveltaa nykyistä enemmän esimerkiksi koulukiusaamistapauksissa. Oikeuskäytännön isoimpana haasteena näen rikosten yhtymiseen liittyvät kysymykset, joita ei voida välttää edes huolellisella lain valmistelulla. Kenties laajempi eri oikeusasteiden tuomiolauselmien tarkastelu toisi lisää kysymyksiä tunnusmerkistötekijöihin. Tämän tutkimuksen perusteella epäselvyyksiä ei liiammin ole, joten näkisin vainoamistekojen esitutinnan haasteiksi näyttökysymykset. Todistelutaakka ei tosin korostunut tutkimuksessa, vaan päinvastoin menettelyt olivat järjestäen riidattomia. Ehkä seuraamisen ja tarkkailun vähäinen ilmeneminen eri tutkimusten aineistoissa johtuu juuri siitä, että näin toteutettuna vainoaminen ei etene syyteharkintaa pidemmälle oikeuskäytäntöön.

Tunnistetaanko ja tutkitaanko vainoamista riittävässä määrin? Otsikoissa on usein tapauksia, joissa mies on tappanut tai murhannut entisen puolisonsa usein yleisellä paikalla. Tällaisia tekoja voisi kuvitella edeltävän vainoaminen. Ilmoittaako uhrin kokemastaan vainosta, ja jos näin on, onko tutkinta riittävän tehokasta vakavampien rikosten ennalta ehkäisemisen näkökulmasta? Onko lähestymiskielto tehokas turvaamistoimi, ja kuinka monen lähisuhdehenkirikoksen taustalla on voimassa oleva lähestymiskielto? Jäin myös miettimään, miten viranomaisten kyky puuttua vainoamiseen heikkenee, jos epäilty on fyysisesti ulkomailla. Tai minkälaiset resurssit ovat käytettävissä, jos vainoajan henkilöllisyys ei ole asianomistajan tiedossa ja tapaus on sellainen, että poliisin on työlästä selvittää epäillyn henkilöllisyyttä.

Vainoamisen seurauksena kuvataan keskimääräisihmiselle teosta aiheutuvaa pelkoa tai ahdistusta. Pohdin, pitäisikö mahdollisena seurauksena kuvata myös esimerkiksi ”merkittävä haitta”. Vaikka arvio pelosta tai ahdistuksesta tehdään keskimääräisihmisen näkökulmasta, ja viestintärauhan rikkominen on kriminalisoitu erikseen, niin näkisin, että tarve mahdollisen muun haitan tunnistamiselle voisi olla tarpeellinen. Esimerkiksi siinä tapauksessa, että ei-uhkaavan vainoajan jatkuva tarkkailu tai seuraaminen puhtaasti ärsyttää toistuvuudellaan. Pelko ja ahdistus ovat melko voimakkaita tunnetiloja. Asianomistajan kynnys ilmoittaa asiasta poliisille ja edesauttaa esitutkintaa voi heiketä, jos abstrakti vaara on kaukainen käsite. Viestintärauhan rikkomisen rangaistavuus edellyttää huomattavaa häiriötä ja haittaa. Sama voisi päteä edellä kuvatussa tilanteessa vainoajan toiminnan seurauksiin.

Ennen tämän tutkimuksen tekoa oletin, että vainottavan täytyy jollain tapaa tehdä vainoajalle tiedettäväksi, että tämän käytös on epätoivottua. Ajatus perustui siihen, ettei vainoamiseen kait voi syyllistyä tahtomattaan tai vahingossa. Niin kuin ei voikaan, sillä vainoaminen edellyttää tahallisuutta. Vainoamisen rangaistussäännös ei kuitenkaan erittele teon tahallisuutta tai tuottamuksellisuutta samoin kuin oikeudettomuutta. Miten vetää raja huonon käytöksen ja rikollisen käytöksen välille esimerkiksi siinä tilanteessa, että vainoaja on pelkästään positiivisessa mielessä sinnikäs hakeutumaan kontaktiin vainottavan kanssa. Ehkä näissä tilanteissa toki käytännössä tilanne etenee siten, että vainottava ilmaisee epäkiinnostuksensa ja siten vainoamisen motivaatiotausta muuttuu.

6.1 Itsearviointi

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää minkälainen menettely täyttää vainoamisen tunnusmerkit, mitkä tekotavat kuuluvat tunnusmerkistöön ja mitä tunnusmerkistöllä konkreettisesti tarkoitetaan. Tarkoituksena oli myös selvittää, minkälaisia kysymyksiä vainoamisrikokseen liittyen korkein oikeus ratkoo. Mielestäni onnistuin opinnäytetutkimuksessani kattavasti tarkastelemaan vainoamisen tunnusmerkistön lain esitöiden perusteella, mutta oikeustapausten osalta aineistoa olisi pitänyt laajen-

taa hovioikeuden ratkaisuihin, jotta tunnusmerkistön tekotapojen tulkinta olisi ollut monipuolisempaa. Lopullisen kirjallisen tuotoksen viimeistelyyn olisin voinut käyttää enemmän aikaa, jotta mitään olennaista ei olisi jäänyt puuttumaan ja sisältö olisi ollut vielä paremmin jäsenneltyä.

Paikoitellen opinnäytetyössäni näkyy tutkimuksen hajanaisuus. Koin haastavaksi jaotella eri osatekijät järkevästi, sillä ne luonnollisesti liittyvät usein toisiinsa. Toisaalta rikosoikeudellinenkin arviointi tapahtuu yleensä kokonaisuuksia arvostellen, ja tutkimuksen myötä opin, miten haastavaa ison kokonaisuuden purkaminen pienempiin osiin helposti sisäistettävään muotoon on. Kirjoittaessa suurin haaste oli vaikeus keskittyä yhteen asiaan kerrallaan ja pitää ydinajatuksista kiinni. Tiivistämisen taitoa minun täytyy vielä harjoittaa, jotta kokonaisuudessa jää enemmän aikaa tehokkaalle työskentelylle. Paikoin työstäni löytyy ristiriitaisuuksia eri seikkojen käsittelyn laajuudessa.

Omien pohdintojen ja oman panoksen esille tuominen on oikeustieteellistä tutkimusta tehdessä haastavaa, kun tutkimuksen tekijä on vasta (vain osittain oikeustieteellisen) uransa alussa. Yritin tutkimusta tehdessä ja etenkin kirjoitusvaiheessa pitää jatkuvasti mielessä, että saisin tekstiin näkyviin oman panokseni, jotta sisältö ei jäisi referaatiksi.

Tutkimukseni osoitti minulle sen, että laintulkinta on moninaista ja vaativaa ajattelua. Vainoaminen rikoksena on merkittävästi selkeämpi kokonaisuus, kuin moni huomattavasti yleisempi ja jo esitutkinnassa tutkimani rikosnimike.

Aion tulevalla poliisityöurallani toistaa tutkimuksen pienemmässä kaavassa eri rikosnimikkeiden kohdalla, laajentaakseni käsitystäni rikoksesta oikeuskäytännössä. Näin tavoittelen omalta osaltani laadukkaamman esitutkinnan toimittamista.

Käyttämäni lähteet olivat ajallisesti luotettavia, sillä ne ovat pääosin kuluvalta ja osittain edelliseltä vuosikymmeneltä. Oikeuslähteinä lainsäädäntö ja lain esityöt ovat luotettavia. Oikeustieteelliset artikkelit ja julkaisut arvioin myös kirjoittajista tai julkaisijoista johtuen luotettaviksi. Opinnäytetyöt sen sijaan voivat eräänlaisina tutkimusharjoituksina luotettavuudeltaan vaihdella.

6.2 Jatkotutkimus

Tutkimustani voisi jatkaa tulevia vainoamisrikokseen liittyviä korkeimman oikeuden ratkaisuja tarkastelemalla. Tutkimusaineiston tapaukset olivat teonkuvauksiltaan melko samankaltaisia keskenään. Jatkuvasti kehittyvä verkkoympäristö, tekoäly ja sosiaalinen media muuttaa tietoverkossa tapahtuvan rikollisuuden toimintaympäristöä ja kenties tulevaisuudessa on uusia tapoja vainota. Pysyvätkö lakiin kirjatut tekotavat kehityksessä mukana, vai tarvitaanko tekotapatunnusmerkistöön päivitystä? Riittävätkö nykyiset rikostunnusmerkistöt käsittämään ja käsittelemään rikosilmiöt, vai

onko uudistuksille tarvetta? Jos esimerkiksi pakottava kontrolli säädetään rangaistavaksi, niin miten sen esitutkinta ja oikeuskäytäntö peilautuu vainoamiseen.

Tutkimusta tehdessä mieleeni palasi jo aiemmin työelämässä pohtimani kysymys eri oikeusasteiden ristiriitaisista ratkaisuista. Tarvitsemmeko kolme eri oikeusastetta, jotta oikeusvaltioperiaatteet toteutuvat? Työskentelevätkö käräjäoikeudet riittävän tasalaatuisesti, vai ovatko ne ali resurssoinnilla yhtä ylikuormitettuja kuin poliisi? Miten tuomioistuimet Suomessa vertautuu oikeusjärjestelmälleen vastaaviin ulkomaisiin tuomioistuihin. Minkälaiset tapaukset johtavat käsittelyyn valtion oikeusasteita ylempänä, esimerkiksi Euroopan tuomioistuimissa.

Vainoaminen soveltuisi mielestäni koulu- tai työpaikkakiusaamisen rikosnimikkeeksi, enkä oikeastaan ymmärrä, miksi sitä ei sovelleta näiden ilmiöiden torjunnassa. Aihetta on tutkittu jo vuosia sitten, mutta oikeuskäytäntöä ei ole käsittäkseni muodostunut. Tähän liittyen voisi tutkimustyötä edelleen jatkaa, sillä sekä koulu- että työpaikkakiusaamisella on tutkitusti psyykkisen hyvinvoinnin kielteisiä seurauksia.

LÄHTEET

Boucht, Johan ja Frände, Dan 2019: Suomen rikosoikeus - Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29. Tampere.

CETS No. 210 (Council of Europe Treaty Series) No. 210 - Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Euroopan ihmisoikeussopimus. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. Luettavissa: https://www.echr.coe.int/documents/convention_fin.pdf

HE 19/2013vp. Hallituksen esitys 19/2013 eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki.

Jokela, Antti 2018: Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki, Alma Talent Oy.

Keinänen, Anssi ja Väättänen, Ulla 2016: Empiirinen oikeustutkimus – Mitä ja milloin? Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Helsinki: Edita Publishing Oy, 246–271.

KKO 2020:30.

KKO 2021:7.

KKO 2022:8.

Lakivaliokunnan mietintö 11/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kuusikymppinen-naisopettaja-vainosi-15-vuotiasta-poikaoppilastaan-joensuussa-yli-vuoden-antoi-lahjoja-vakoili-ikkunoiden-takana-ja-seurasi-autila/8560232#gs.6qwc2e>

Määttä, Tapio 2016: Metodinen pluralismi oikeustieteessä - Teoksessa Miettinen Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Helsinki, Edita Publishing Oy., 135–214.

Sandholm, Petri 2016: ”Jätä minut rauhaan” Vainoaminen – Ilmiöstä rikokseksi. Poliisi (AMK) opinnäyte. Poliisiammattikorkeakoulu.

Silvennoinen, Elisa & Tolvanen, Matti 2023: Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa - Oikeusministeriön julkaisuja 2023:20.

Silvennoinen, Elisa & Tolvanen, Matti 2014: Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? Defensor Legis 5/2014, 752–763.

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ne_bis_in_idem

Tolvanen, Matti 2016: Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy, 272–293.